

УДК 821.161.2.09(092):06.05НОБЕЛЬ

*Яна Петруняк,
бібліотекар відділу абонементу
Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка*

Українці на підступах до Нобелівської премії з літератури

Проблема вручення Нобелівської премії українським письменникам неодноразово спричиняла численні дискусії, адже присудження цієї престижної відзнаки, крім грошей, приносить чимало інших дивідендів — світове визнання й популярність, репрезентативність літератури й країни тощо. Напевно,

максимально до Нобелівської премії наблизився Іван Франко, "справді найвизначніший письменник сучасної Європи", як писав про нього до Нобелівського комітету віденський професор Йосеф Застирець. Однак документи прийшли запізно, а наступного року Франко помер. На жаль, реальний шанс перетворився на ілюзорно-примарний, проте це був лише початок штурму Нобелівської премії українськими номінантами.

Цілком реально міг одержати премію Нобеля й Володимир Винниченко за "Сонячну машину" (1927), адже його твори багато перекладали, а п'єси ставили у відомих театрах світу. Однак ні Ромен Роллан, ні Георг Брандес не написали передмови до роману, що було б найкращою мотивацією для подання на премію. До того ж й українські емігранти цькували Винниченка несамоовито, вважаючи головним винуватцем поразки визвольних змагань.

В історії гонитви українських митців за Нобелем були й самовисуванці на премію. Приміром, у літературних колах зазначають, що власну кандидатуру самостійно подав письменник Тодось Осьмачка, однак позитивного результату це не дало.

Видатний учений, академік кількох академій, зокрема й американської, Омелян Пріцак 1966 р. висував Павла Тичину і 1970 р. Миколу Бажана, але Тичину обійшли, а Бажан зняв свою кандидатуру, пам'ятаючи, на які проблеми свого часу наразився Борис Пастернак (радянський режим не підтримав нобелівського пориву письменника й примусив відмовитися від премії).

У 1980 р. Улас Самчук також був одним із кандидатів на здобуття нагороди. Його трилогію "Волинь" про громадянську війну в Україні закордонна преса порівняла з "Тихим Доном" Михайла Шолохова. Проте й Самчуку не судилося стати в один ряд із найвизначнішими літераторами світу. Подати кандидатуру встигли, але для її затвердження не вистачило рекомендації нобелівського лауреата, що у Стокгольмі було однією із визначальних умов...

У 1985 р. Генріх Белль висунув на здобуття премії Василя Стуса, ув'язненого на той час, проте смерть (чи вбивство?) поета-дисидента 4 вересня 1985 р. внесла свої корективи, а посмертно, як відомо, Нобелівську премію не присуджують.

Не пощастило отримати високу нагороду й Олесеви Гончару, чия кандидатура 1991 р. запропонувала українська діаспора. Ідею підтримали і в Україні, але безрезультатно. У 1995 р. що спробу повторив Михайло Наєнко, проте трагічний фатум українських номінантів знову втрутився в долю — того самого року Олесь Гончар помер.

У 2001-му Михайло Наєнко також висував на здобуття премії Ліну Костенко, однак вкотре сподівання отримати престижну відзнаку виявилися марними. У 2008 р. гучно пролунала звістка про те, що Острозька академія пропонує кандидатуру Юрія Андруховича. Як не прикро, але чутки залишилися лише чутками.

От і виходить, що в реальній перспективі можемо в кращому разі радіти хіба що нобелівському лауреату українського походження, а не етнічному українцеві.

Приміром, ізраїльський письменник, лауреат цієї престижної нагороди Шмуель Йосеф Агнон має українське коріння, адже народився в містечку Бучач на Тернопільщині; у його відомому романі "На морській глибині" (1953) є рядки, зігріті любов'ю до рідної землі. У 2015 р. Нобелівську премію отримала Світлана Алексієвич — білоруська російськомовна письменниця та публіцистка українського походження, "за її багатоголосу творчість — пам'ятник стражданню й мужності в наш час". А ось у 2016 р. премію отримав музикант Боб Ділан "за створення нових поетичних експресій в американській пісенній традиції". Доволі оригінальне рішення Шведської академії. Внесемо ясність щодо походження лауреата: дідусь і бабуся Роберта Аллена Ціммермана (справжнє ім'я Ділана) по батьківській лінії жили в Одесі, яку попустили 1905 р. через погроми.

Отже, до номінантів на Нобелівську премію є певні вимоги: потрібно бути не лише відомим у себе на батьківщині, а й "розкритим" у світі: перекладеним, виданим хоча б основними мовами. Проте, на жаль, українська література — багата й цікава — мало знана ще й досі у світі, попри численні переклади творів окремих письменників. Річ у тім, що переклади ці часто спорадичні, рідко фахові, виходять здебільшого в альманахах чи антологіях, тому цілісно наше красне письменство у світовому літературному просторі ще не представлено.

В Україні дедалі більше виходить друком творів молодих авторів, які чомусь так і залишаються "письменниками однієї книги". У сучасній вітчизняній літературі часто порушують проблеми, котрі мало цікавлять глобальну світову спільноту. І крім того, варто також не забувати про стиль, що його нині намагаються дотримуватися чи наслідувати молоді митці. Однією з його особливостей є мовна різноманітність, зокрема суржик та лайка. Якщо до останньої претензій майже немає, оскільки це доволі поширений, а часом й успішний світовий тренд, то щодо суржику суперечки можуть точитися довго. Зокрема, як перекладати книгу, написану словами й реченнями-покручами? Як репрезентувати світові цей феномен і чи зрозуміє він таку наругу над мовою, що призводить не до її збагачення, а навпаки — до зубожіння й виродження?

На щастя, ця тенденція зачіпає не все наше письменство: молоді автори вигадують нові сюжети, творять паралельні реальності, будують багатоповерхові метафори-гіперпосилання. Ті зміни, що відбуваються в суспільстві, знаходять відображення і в літературі, яка реагує на нові ситуації, запитує й зацікавлення (наприклад, останнім часом серед українських письменників доволі популярною тематикою стали події на Сході). У нас таки є розумна література, якою не гріх хвалитися у світі.

Безсумнівно, нині в нашій країні є митці, гідні поважної нагороди. Приміром, з авторів, котрі працюють у жанрі історичного роману та повісті, відзначимо Василя Шкляра — переможця літературної премії ім. Т. Г. Шевченка 2010 р. за роман "Залишенець. Чорний ворон".

Класик української літератури Ліна Костенко та її роман "Записки українського самашедшого" (2010) також заслуговують на Нобелівську премію. А скандальний роман Оксани Забужко "Польові дослідження з українського сексу" (1996) став першим бестселером у пострадянській Україні. Письменниця та сценаристка Люко Дашвар — унікальне явище в сучасній літературі, а її перший роман "Село не люди" став лауреатом премії конкурсу "Коронація слова — 2007". Луцький письменник Володимир Лис уміє писати романи, що виборюють призові місця в літературних конкурсах: після отримання першої премії "Коронація слова" за роман "Острів Сильвестра" (2008) та перемоги у "Гранд Коронації" з романом "Століття Якова" (2010) ця характеристика автоматично перетворилася на аксіому.

Список кандидатів на Нобелівську премію з літератури можна продовжувати й надалі, і в Україні є шанс колись мати "свого" нобеліанта, бо не помічати

нашу літературу у світі вже не можливо. Тож шоосені, чекаючи на повідомлення із засідання Нобелівського комітету, сподіваємося на звістку про першого українського переможця.

Список використаної літератури

1. Павлюк І. Чому Україна досі не має Нобелівського лауреата / І. Павлюк // Дніпро. — 2010. — № 2. — С. 155—157.
2. Сулима М. Українці і Нобель / М. Сулима // Сучасність. — 1992. — № 10. — С. 110—113.
3. Хомишинець Л. Літературна "Нобелівка" для України: солодкі ілюзії й гіркі реалії, або Чому "Нобель" нас не любить? / Л. Хомишинець // Дніпро. — 2010. — № 3. — С. 152—156.
4. Шкляр Л. Є. Під знаком Нобеля. Лауреати Нобелівської премії з літератури 1901—2006 / Л. Є. Шкляр, А. Г. Шпигаль. — Київ : Грамота, 2006. — 504 с.

Надійшла до редакції 18 жовтня 2018 року